

8. Вовк І.С. Фінансові потоки місцевих бюджетів та особливості їх формування / І.С. Вовк // Облік і фінанси АПК. – 2011. – № 1. – С. 155-159.
9. Зенченко С.В. Методические подходы к оценке ресурсообеспеченности региона на основе управления финансовыми потоками территории / С.В. Зенченко, Е.Ю. Громова // Региональные проблемы преобразования экономики. – 2009. – № 2. – С. 92-103.
10. Лазичева Е.А. Исследование сущности финансовых потоков / Е.А. Лазичева // Вестник Томского государственного университета. – 2009. – № 239. – С. 186-189.

УДК 336.71

Сенищ П.М.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри банківської справи
Університету банківської справи

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ АКТИВІЗАЦІЇ ВПЛИВУ БАНКІВ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ

Стаття присвячена проблемам активізації впливу банків та їхньої кредитної діяльності на економічне зростання України. Визначено теоретичні засади взаємозв'язку процесів розвитку банківського сектору та економіки держави в цілому. Проаналізовано недоліки та проблеми сучасного розвитку банківського кредитування вітчизняної економіки. Запропоновано рекомендації щодо подолання негативних явищ у вітчизняній економіці, впровадження яких буде сприяти поживленню процесів економічного зростання в Україні.

Ключові слова: економічне зростання, внутрішній валовий продукт, фінансовий ринок, банк, позички, процентні ставки, рефінансування.

Сенищ П.М. СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ АКТИВИЗАЦИИ ВЛИЯНИЯ БАНКОВ НА ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ УКРАИНЫ

Статья посвящена проблемам активизации влияния банков и их кредитной деятельности на экономический рост Украины. Определены теоретические основы взаимосвязи процессов развития банковского сектора и экономики государства в целом. Проанализированы недостатки и проблемы современного развития банковского кредитования отечественной экономики. Предложены рекомендации по преодолению негативных явлений в отечественной экономике, внедрение которых будет способствовать оживлению процессов экономического роста в Украине.

Ключевые слова: экономический рост, внутренний валовой продукт, финансовый рынок, банк, ссуды, процентные ставки, рефинансирование.

Senysch P.M. MODERN TROUBLES IN ACTIVATION OF BANKS' INFLUENCE FOR ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

The article deals with the problems of banks and enhance the impact of their lending activities on economic growth in Ukraine. Analyzed the shortcomings and problems of modern development bank lending to the domestic economy. Recommendations to overcome the negative phenomena in the patriotic economy, implementation of which will contribute to the revitalization process of economic growth in Ukraine.

Keywords: economic growth, gross domestic product, financial market, bank, credit, interest rates, refinancing.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Трансформація системи господарських відносин в умовах впливу глобалізації та внутрішніх кризових явищ в Україні обумовлює необхідність зростання ролі банків у процесах акумуляції та перерозподілу фінансових ресурсів між економічними суб'єктами з метою забезпечення необхідних темпів економічного зростання та підвищення рівня конкурентоспроможності нашої держави. У зв'язку з цим питання активізації впливу банківської системи на процеси розвитку вітчизняної економіки є надзвичайно важливим та актуальним, оскільки від ефективності виконання зазначених завдань залежить не лише стабільність функціонування банківської системи, результативність діяльності конкретного банку, а й економіки в цілому.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематика економічного зростання та впливу банківської діяльності на прискорення розвитку різних галузей економіки знайшла широке висвітлення у працях як зарубіжних учених: Й. Шумпетера, А. Баракхаса, Р. Бінгема, Е. Гилла, так і вітчизняних науковців: О. Вовчак, О. Дзюбюка, С. Реверчука, П. Сенищ, Т. Смовженко, С. Науменкової та ін. Незважаючи на наявність певних напрацювань щодо визначення

теоретичних засад та методичних рекомендацій для активізації участі банків у економічному зростанні, сучасні проблеми розвитку вітчизняної економіки потребують конкретизації умов забезпечення банками необхідних темпів економічного зростання.

Уперше питання взаємозв'язку рівня розвитку фінансових посередників та можливості економічного зростання були розглянуті Й. Шумпетером, який звернув увагу на те, що розвиненість фінансового сектору в економіці (розглядався банківський сектор) чинить, на його думку, позитивний вплив на рівень і темп зростання ВВП на душу населення [1, с. 127].

Вітчизняний науковець П. Сенищ пропонує авторське трактування ролі банківської діяльності у забезпеченні економічного зростання крізь призму трьох основних продуктів банківської системи: депозитного, кредитного та інвестиційного та через вплив на економічний розвиток депозитної, кредитної та інвестиційної систем [2, с. 278].

А. Баракхас стверджує, що фінансовий розвиток та економічний розвиток нерозривно пов'язані між собою, ті країни, фінансові системи яких мобілізують значну кількість коштів, тобто є більш ємними, як правило, у довгостроковому плані мають більш

високі і збалансовані темпи економічного зростання [3, с. 38].

Постановка завдання. Метою статті є визначення можливостей підвищення ролі банків у фінансуванні економічного зростання України. Для досягнення поставленої мети у дослідженні виконані такі завдання: визначено основні проблеми активізації впливу банків на розвиток вітчизняної економіки, запропоновано рекомендації щодо подолання сучасних проблем кредитування банками галузей економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вплив банків та банківської діяльності на економічне зростання будь-якої країни, у тому числі й України, зумовлено тим, що банки розподіляють та перерозподіляють національний дохід та валовий внутрішній продукт на кредитній основі. Саме банки є основними посередниками на фінансовому ринку, так як вони, з одного боку, залучають вільні кошти фізичних та юридичних осіб, створюючи та концентруючи позичковий капітал, а з іншого, розміщують цей капітал на тимчасовій основі серед суб'єктів господарювання, сприяючи тим самим, розвитку економіки країни.

Головною причиною хронічного дефіциту коштів для розвитку економіки України є орієнтація фінансової політики на іноземні інвестиції та наявність можливості державного бюджету, які не дозволяють одночасно вирішувати завдання підтримки поточної соціально-економічної стабільності і структурно-технологічної модернізації. Рішення останнього завдання можливе лише за допомогою розвитку банківського кредиту. Саме банківське кредитування збільшує обсяги угод в економіці, що сприяє впровадження технологічних інновацій та економічному розвитку.

Варто зазначити, що країни, банківські системи яких мобілізують значну кількість кредитних ресурсів, у довгостроковому плані мають більш високі і збалансовані темпи економічного зростання. Безумовно, частково це пояснюється тим, що успіх породжує успіх: у країнах з більш високими темпами зростання природним чином виникає підвищений попит на кредитні послуги, що, у свою чергу, сприяє більш швидкому розвитку банківського сектору. Однак, на нашу думку, існує також незалежний вплив у зворотному напрямі – від фінансового розвитку до підвищення економічного зростання.

Банки та фінансові ринки розподіляють кошти, спрямовуючи їх на виробничі цілі, забезпечують фірми і домашнє господарства інструментами для управління ризиком, полегшують проведення угод та здійснюють деякий контроль над кінцевим використанням кредитних ресурсів. Для держави це має вирішальне значення, оскільки мається на увазі, що невід'ємною частиною будь-якої стратегії розвитку є створення умов, які сприяють підвищенню ємності банківського сектору.

Зазначимо, що банки у своїй діяльності пропонують два типи позичок. Короткострокові позички носять переважно спекулятивний характер та майже не впливають на зростання економіки. Довгострокові позички є продуктивними у тому сенсі, що вони забезпечують розвиток інноваційних технологій та сприяють збільшенню довгострокових технологічних циклів виробництва. Однак довгострокове кредитування пов'язане з більш високим ризиком ліквідності, оскільки кошти фірм на довгий термін виявляються пов'язаними. Недосконалість банківська система перешкоджає адекватному фінансуванню довго-

строкових інвестицій, які стають проциклічними, що сприяє збільшенню кон'юнктурних коливань та супроводжується більш низькими в середньому темпами зростання позичок та виробництва. Чим більш розвиненою та стійкою є банківська система, чим більший обсяг кредитних ресурсів вона може мобілізувати в будь-який момент часу, тим менший рівень ризику ліквідності, а довгострокові позички набувають контрциклічного характеру, пом'якшуючи тим самим волатильність економічного циклу та збільшуючи економічне зростання.

Зазначене вище свідчить, що у забезпеченні економічного зростання розрізняють короткостроковий і довгостроковий аспекти. Стимулювання короткострокового економічного зростання може бути здійснено на засадах використанням стандартних інструментів фіскальної (податки, трансферти, державні закупівлі) та грошово-кредитної (ставка рефінансування, нормативи резервування для банків, операції на відкритому ринку, валютні інтервенції) економічної політики.

Факторами економічного зростання у довгостроковому аспекті є інвестиції в основний та людський капітал, розвиток досліджень і розробок з подальшим впровадженням їхніх результатів у виробництво, а також забезпечення соціально-економічної стабільності в державі, комфортна для бізнесу нормативно-правова база.

Критичний аналіз можливостей використання зазначених вище чинників та інструментів короткострокового та довгострокового економічного зростання дозволяє дійти висновку, що у сучасній економіці України вони майже усі відсутні.

Розуміння того, як здійснюється механізм передачі фінансового імпульсу від кредитного ринку до реального сектору економіки та економічному зростанню, є досить актуальним і важливим питанням сучасного етапу еволюції країн з ринками, що розвиваються, особливо для України.

Зауважимо, що при порівняно низькому рівні доходів населення (споживачів) в Україні кредитний ринок навряд чи може виступати в якості стабільного фактора, що прискорює економічне зростання і тим більше, згладжує його коливання.

Хоча переваги фінансового розвитку добре відомі, донедавна було мало вивчено питання про те, чи є кількісні відмінності між країнами у взаємодії між фінансами і зростанням. У емпіричних дослідженнях ступінь фінансового розвитку, як правило, вимірюється фінансовою ємністю країни (тобто відношенням розміром її банківської системи або фондового ринку). Наприклад, широко використовуваним показником є обсяг кредитів, виданих банківською системою приватному сектору, у відсотках від валового внутрішнього продукту (ВВП), які було використано у нашому дослідженні (табл. 1).

Дані наведеної таблиці свідчать, що питома вага банківських позичок у ВВП станом на початок 2015 р. складала 64,23%, збільшення порівняно із попереднім роком склало 2,03%. Але порівняно з іншими країнами цей показник недостатній для активізації впливу банківського кредитування на економічне зростання (оптимальне значення цього індикатора фінансової глибини складає 90%).

Для підвищення впливу банківського кредитування варто розробити і запропонувати заходи з відновлення економічного зростання в Україні та її головних економічних системах – фінансовій та банківській. Для відновлення потенціалу зростання необхідні рішучі реформи, стимулюючі пропозицію,

Таблиця 1

Частка банківських кредитів у ВВП України, млрд грн

Показники	Станом на 01.01:				
	2011	2012	2013	2014	2015
Обсяг ВВП	1079,3	1299,9	1404,7	1465,2	1566,2
Кредити, надані банками в економіку України, усього	755,1	825,3	815,3	911,4	1006,4
Кредити, надані нефінансовому сектору економіки	508,3	580,9	609,2	698,8	802,6
Кредити, надані домашнім господарствам	186,5	174,6	161,8	167,8	179,1
Питома вага банківських кредитних вкладень у ВВП, %	69,95	63,47	58,04	62,20	64,23
Питома вага кредитів нефінансовому сектору у ВВП, %	47,09	44,69	43,37	47,69	51,23
Питома вага кредитів домашнім господарствам у ВВП, %	17,28	13,43	11,52	11,45	11,43

Джерело: [4; 5]

фінаНСове посередництво, диверсифікацію, які будуть сприяти поліпшенню інвестиційного клімату та інноваціям.

Варто зауважити, що низка заходів, які забезпечують поточне прискорення економіки, одночасно сприяє довгостроковому економічному зростанню. До них належать насамперед витрати на науку та освіту. Підвищуючи доходи зайнятих у цих галузях фахівців, держава сприяє поживленню поточного споживчого попиту, а інвестиції у ці сектори економіки стимулюють зростання інших галузей. Одночасно ці вкладення формують передумови для економічного зростання у довгостроковому плані, оскільки забезпечують підвищення кваліфікації робочої сили і сприяють розвитку нових технологій, які в наступні роки будуть підґрунтям підвищення ефективності виробництва в багатьох галузях національної економіки. Також має значення перехід до політики стимулювання економічного зростання та здійснення технологічної революції, що передбачає форсоване зростання інвестицій. З цією метою необхідно створити умови для доступу підприємств до дешевих інвестиційних позичок, знизивши процентні ставки.

Сучасний рівень процентних ставок значно стримує можливість впливу банків на економічне зростання (рис. 1).

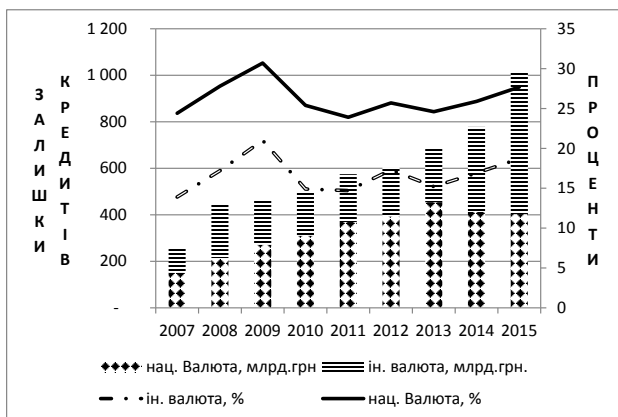


Рис. 1. Кредити, що надані сектору нефінансових корпорацій, за валютами [5]

Дані рисунка свідчать, по-перше, про залежність банківського сектору від іноземної валюти; по-друге, про відсутність можливості використання банківських кредитів реальним сектором, так як при його збитковості рівень пропонованих банками ставок (майже 30% у національній валюті і 20% – у іноземній) не є прийнятним.

Не сприяє економічному зростанню інфляція, так як, стримуючи зростання грошової маси і залишаючи ставки кредитування на високому рівні, в най-

ближчі роки не домогтися бажаного результату щодо зниження інфляції в силу дії сильної інфляційної інерції, що є результатом високих інфляційних очікувань і при цьому ще більш послабляє темпи економічного зростання.

Зауважимо, що інструменти грошово-кредитної політики мають забезпечити адекватну грошову пропозицію для розширеного відтворення та сталого розвитку економіки. Нині вітчизняна грошова система надає економіці менше грошей, ніж вона отримує від іноземних кредитів та інвестицій, звужуючи її відтворення і стримуючи розвиток. З метою усунення штучної обмеженості грошової політики НБУ необхідно розширити його функції завданнями забезпечення економічного зростання, інвестиційної активності і підтримки зайнятості, як це встановлено в багатьох розвинених державах.

Для створення оптимальних механізмів грошової пропозиції, замкнених на кредитування реальної сектору економіки та інвестицій у пріоритетні напрямки його розвитку, варто пов'язати умови доступу комерційних банків до рефінансування з боку НБУ із зобов'язаннями по використанню кредитних ресурсів для фінансування виробничих підприємств і пріоритетних напрямів розвитку економіки і господарської діяльності.

Це можна зробити комбінацією добре відомих і відпрацьованих у практиці розвинених країн непрямих (рефінансування під заставу облігацій, векселів та інших зобов'язань платоспроможних підприємств) та прямих (спільного фінансування державних програм, надання держгарантій, кредитування інститутів розвитку) засобів формування грошової пропозиції НБУ.

Для активізації розвитку банківського кредиту необхідно широке використання процедур цільового рефінансування комерційних банків у зв'язку із завданнями бюджетної, промислової та структурної політики при кардинальному підвищенні ролі внутрішніх джерел грошової пропозиції.

Основним джерелом фінансування модернізації та зростання економіки повинен стати емісійний механізм рефінансування НБУ комерційних банків під їхні вимоги до підприємств реального сектору і в міру зростання фінансових потреб пріоритетних напрямів економіки, що розвивається. Механізм рефінансування НБУ комерційних банків повинен забезпечувати банківський сектор як поточною ліквідністю, так і можливостями формування «довгих грошей», а держава – джерелом довгострокового кредитування пріоритетних напрямів розвитку.

Використовуючи такі інструменти, як ставка рефінансування, ломбардний список НБУ, держгарантії за кредитами, що залучаються підприємствами для реалізації пріоритетних інвестиційних проєктів, і субсидування процентних ставок за ними, дер-

жава зможе вибірково впливати на кредитно-грошові потоки, забезпечуючи як розширене відтворення підприємств, так і сприятливі умови для зростання економічної активності в пріоритетних напрямках розвитку.

НБУ повинен повною мірою почати виконувати функцію кредитора останньої інстанції, що вимагатиме від нього великої роботи з моніторингу платоспроможності позичальників, а також спричинить більш високі вимоги до якості роботи банків з аналізу та селекції інвестиційних проектів.

Заходи із розширення кредиту мають бути підтримані заходами з формування передумов їх повноцінного матеріального покриття. Наприклад, пріоритет фінансування житлового або інфраструктурного будівництва повинен відповідати можливостям будівельних організацій і потенціалу нарощування пропозиції необхідних матеріалів.

Ринок далеко не завжди здатний автоматично підтримати таку збалансованість оптимальним чином, часто він обмежує потенційно можливі в цих випадках позитивні для економіки мультиплікативні ефекти. Як правило, балансування попиту і пропозиції в умовах короткострокового браку пропозиції вітчизняних товарів і послуг здійснюється ринком шляхом випереджаючого розширення імпорту таких товарів. Надалі імпортери прагнуть зберегти та розширити «завойовану» внаслідок кон'юнктурних обставин ринкову нішу за допомогою добре апробованих методів (починаючи з реклами та створення системи дилерів і завершуючи витісненням вітчизняних виробників шляхом тимчасового демпінгу, встановленням контролю над мережами роздрібною торгівлі).

Зрозуміло, пропонований емісійний механізм повинен забезпечувати дешевими довгостроковими кредитами інвестиції у розвиток національної економіки, а не використовувати їх для стимулювання вивозу капіталу. Для цього рефінансування комерційних банків має здійснюватися лише під зобов'язання українських підприємств.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що найближчим часом повинна бути реалізована система заходів зі стимулювання виробництва за допомогою кредитних ресурсів банків, найважливішими з яких є такі:

1. Державно-приватне партнерство, при якому банки шляхом кредитування пріоритетних соціально-економічних та інфраструктурних проектів і користуючись підтримкою виконавчої влади держави, регіонів і муніципалітетів побічно фінансують

широке коло постачальників і субпідрядників, сприяючи економічному зростанню в галузях і регіонах.

2. Звизок системи державних гарантій, потребу в якій відзначають не тільки банки, але і їх численні позичальники. Для досягнення максимальної віддачі від цього інструменту необхідно реалізувати такі заходи: замінити субсидіарний механізм відповідальності гаранта на солідарний і встановити конкретні, якомога більш стислі терміни виплати кредиторам та вкладникам відшкодування; ввести в дію пільговий механізм створення резервів на можливі втрати за наданими позичками для кредитування державних програм та першочергових проектів.

3. Активне розширення і вдосконалення системи державного гарантування кредитів по експортних поставках інноваційних компаній з метою підвищення ролі банків у фінансовому забезпеченні великих замовлень на експорт вітчизняної високотехнологічної продукції.

4. Розширення функцій державних банків (Укрсімбанк, Ощадбанк), з метою не тільки безпосереднього фінансування ними (за рахунок власних кредитних ресурсів) пріоритетних для держави галузей та проектів (інфраструктура, сільське господарство, іпотека тощо), але й організації залучення ними коштів банків та інших учасників фінансового ринків на засадах спільного фінансування та надання гарантій. За допомогою такого механізму можна проводити проектне фінансування високотехнологічних програм як безпосередньо, так і з використанням спільних з банками та іншими інвесторами венчурних та інфраструктурних фондів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия / Йозеф Алоиз Шумпетер ; [предисл. В.С. Автономова ; пер. с нем. В.С. Автономова, М.С. Любского, А.Ю. Чепуренко ; пер. с англ. В.С. Автономова, Ю.В. Автономова, Л.А. Громовой и др.]. – М. : Эксмо, 2008. – 864 с.
2. Сениц П.М. Банківська діяльність у розширеному відтворенні економіки: теоретичні аспекти / П.М. Сениц // БІЗНЕСІНФОРМ. – 2013. – № 7. – С. 277-282.
3. Адольфо Барахас. Преимущества разного рода. Финансовое развитие в разных странах дает неодинаковый толчок росту / Адольфо Барахас, Ралф Чами, Реза Сейед Юсефи // Финансы и развитие. – Сентябрь, 2011. – С. 38-39.
4. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.
5. Річний звіт про діяльність Національного банку України у 2014 р. Інформаційні матеріали [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/>.